

Op weg naar een tweederangs kenniseconomie?

Finland geeft per inwoner 50 procent meer uit aan wetenschappelijk onderzoek dan Nederland. Onze kennisinstellingen betogen daarom dat het nationale budget voor onderzoek aanzienlijk moet stijgen. De politiek die alle betogen over de noodzakelijke ontwikkeling van de kenniseconomie ook allang kent lijkt echter niet zo erg gevoelig voor dat betoog. Hoe komt dat?

Is twijfel gerechtvaardigd over de kwaliteit van het Nederlands onderzoek?

Alle vergelijkende overzichten laten een gunstig patroon zien. De gemiddelde Nederlandse onderzoeker scoort goed qua productiviteit en impact.

Wordt het huidige budget besteed aan de goede thema's?

Daarover bestaat wel degelijk twijfel. De regering is niet voor niets begonnen met het oprichten van eigen tijdelijke organisaties om specifieke thema's van de grond te tillen.

Kennelijk was het kabinet ontevreden over de gevoeligheid van het wetenschapsbestel voor maatschappelijke thematiek. Is die twijfel terecht? Deels wel degelijk.

De belangrijkste onderzoeksinstellingen zijn universiteiten en NWO. De laatste organisatie jureert, financiert en beheert onderzoeksinstellingen. Alle zijn overwegend langs de lijnen van wetenschappelijke disciplines georganiseerd. Universiteiten wijden zich uiteraard naast onderzoek ook aan onderwijs. Soms daalt het onderwijs in volume en het onderzoek niet.

Vaste installaties en personeel in vaste dienst vormen starheden die belemmeringen opleveren voor snelle verschuivingen. Maar verreweg de belangrijkste starheid wordt veroorzaakt door bestaande machtsposities. Enkele voorbeelden:

- Ondanks een enorme terugloop van het aantal studenten is het aantal natuurwetenschappelijke faculteiten niet kleiner dan 15 jaar geleden.
- Een onderzoeksorganisatie die zijn beschikbare middelen moet verdelen in een budget voor 'eigen instituten' enerzijds en onderzoekprogramma's van derden anderzijds, zal van nature de eerste categorie bevoornden.
- Overwegend disciplinair georganiseerde instellingen zullen gemakkelijk interdisciplinair onderzoek een achtergestelde positie bezorgen. Oplossing van maatschappelijke vraagstukken vergt echter steeds juist interdisciplinair onderzoek.

Het is, denk ik, voor de toekomst van Nederland heel belangrijk, dat de verhouding tussen de politiek en de wetenschappelijke wereld op topniveau verbetert. Daarvoor lijkt mij een drievoudige strategie nodig:

Ten eerste moet een aantal vastbesloten exercities plaats vinden om starheden uit de weg te ruimen. De universiteiten zouden van de minister van OC&W de invitatie moeten ontvangen om in de bèta hoek schoon schip te maken. NWO zou ertoe moeten worden gebracht het beheer van instituten af te stoten. Krachtige impulsen zijn wenselijk ten gunste van interdisciplinair onderzoek. Faalt zelfregulering, dan ligt de weg open voor de minister om beslissend te handelen.

Ten tweede zijn omvangrijke processen nodig om maatschappelijke en wetenschappelijke impulsen voor onderzoek tijdiger en intenser te verbinden. Een Nationaal Onderzoeksberaad onder voorzitterschap van de minister-president zou de meest beloftevolle impulsen kunnen bundelen en adequaat van middelen kunnen voorzien.

Ten derde is het broodnodig aandacht te mobiliseren voor een passende structurele ontwikkeling van de onderzoekscapaciteit in Nederland. De belangstelling van talentrijke

jonge Nederlanders oor een loopbaan in onderzoek is in sommige gebieden angstaanjagend laag. Dat komt onder meer doordat de onderzoekinstellingen weinig lange termijnbeleid voeren.

Last but not least is het noodzakelijk dat de adviesbranche zich een plaats binnen het onderzoeksbestel verwerft. Universitaire vakgroepen en adviesbureaus zijn wederzijds felle concurrenten bij tal van contracten voor toegepast onderzoek. Het lijkt mij maatschappelijk zeer gewenst om de grote hoeveelheid know how die binnen de adviesbranche ligt opgetast op dezelfde manier te gaan beschouwen als de researchlaboratoria van Philips. Daarvoor is dan wel nodig dat adviesbureaus desgewenst goed omschrijven hoe hun specifieke expertise van goede labels is te voorzien, en wellicht ook aan kwaliteitszorg is te onderwerpen.

Het zou zonde zijn indien blijvend wantrouwen tussen politiek en wetenschap er de oorzaak van zou zijn dat Nederland een tweederangs kenniseconomie wordt.